

M E N T O R

DIJAŠKI LIST

XXI.

ŠT. 5

V tem zvezku sodelujejo: Janko
Mlakar • Ivan Lesar • Silvo
Breskvar • Stane Namen • Kaj-
žarski • Dr. I. P. • Sfinks • M. P.
• R. B. • S. K. • Bogo Pleničar •

Vsebina 5. številke.

	Stran
Janko Mlakar / Spomini	97
Ivan Lesar / Zadnja pesem	102
Prof. Silvo Breskvar / Luna — sosedni svet	103
Stane Namen / Misli	107
Kajžarski / Ideal	108
Dr. I. P. / Osnovne črte iz šolske književne teorije	109
Sfinks / V globoki ječi	111
M. P. / Peš na Sušak	112
R. B. / Balaninus nucum	115
Obzornik /	
Nove knjige	117
Naši zapiski	118
Jezikovna šola	118
Pomenki	119
Šahovski kotiček	119
Zanke in uganke	120

Uredništvo lista: Prof. dr. Joža Lovrenčič, Ljubljana, Zrinjskega c. 7. - Na uredništvo se pošiljajo vsi rokopisi in dopisi, ki so namenjeni za objavo v listu. - Rokopisi se ne vračajo. - Uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 7. - Na upravo se naslavljaajo vsa naročila in reklamacije.

Vsak naročnik, naj dobiva list naravnost na svoj naslov ali pa pri poverjeniku, mora poravnati naročnino v prvi polovici letnika, sicer ne bo dobil več šeste številke.

Mentor izhaja v Ljubljani med šolskim letom vsakega 1. v mesecu. - Izdaja ga konzorcij (odg. prof. Janko Mlakar, Ljubljana, Ilirska ulica 25). - Urednik prof. dr. Joža Lovrenčič. - Tiska tiskarna Veit in drug, družba z o. z., Vir, p. Domžale (P. Veit, Vir). - Celoletna naročnina za dijake Din 30.—, za druge in zavode Din 40.—. Posamezna številka Din 4.—. Plačuje se naprej. - Štev. ček. računa pri poštni hranilnici v Ljubljani 14.676. - Naročnina za Italijo: Lit. 10.— za dijake, Lit. 15.— za druge; za Avstrijo: S 4.— za dijake, S 6.— za druge. - Plačuje se po italijanskih, oziroma avstrijskih čekovnih položnicah „Kato-liških misijonov“ v Grobljah pri Domžalah. - Naročnina za Ameriko 1 dolar, za vse druge kraje vrednost 4 švic. frankov. - Poverjeniki dobivajo za vsakih 10 plačanih izvodov enajstega zastonj. - Plačati pa morajo vso naročnino za vse naročene izvode pred izidom šeste številke vsakega letnika.

Izmed prvih šolskih ur v bogoslovju mi je ostala v spominu samo dr. Lesarjeva.

Prišel je v sobo s počasnimi, dostojanstvenimi koraki, kakor je imel navado hoditi, v dolgi črni suknji, na kateri ni bilo niti najmanjšega praška, in s prav tako brezhibnim cilindrom v roki. Ko je oboje odložil, se je obrnil proti nam ter nas pozdravil: „Laudetur Jesus Christus!“ Nato je sedel za kateder in nadaljeval slovenski: „Mišlim, da ste me vsi razumeeli kaj, Slovenci, Nemci in Čehi, kaj.“

V daljšem latinskem govoru nas je potem navduševal za teologijo in poudarjal, da je bogoslovje „regina scientiarum“, kraljica ved, ki ji morajo služiti vse druge znanosti. Naposled nam je privoščil zaradi navzočih Nemcev tudi nekaj nemških besedi. Ko je pa pozneje zvedel, da je med nami samo en Kočevar, se je pri razlagi omejil splošno na latinščino in slovenščino. Vse tri jezike je govoril s pristnim ribniškim naglasom, česar se pa ni zavedal.

Ko je pozneje postal semeniški Ata, je poklical nekega bogoslovca, ki je bil iz Ribnice, k sebi, „ad audiendum verbum“, ³⁰ ker je molil rožni venec naprej v svojem „materinem“ jeziku.

„Takoo, kaj, vam se pa pozna, da ste Ribničan, kaj. Potrudite se, da ne bodete ribniško zavijali, kaj. Tuudi jaz sem iz Ribnice, kaj, pa se mi prav nič ne pozna, kaj. Srečno!“

Dr. Lesar nas je učil hermenevtiko. V drobno knjižico je stlačil celo vrsto pravil, po katerih se mora razlagati sv. pismo. Nam se je zdela precej suhoparna in pusta, zlasti zavoljo neštevilnih definicij, ki jih je profesor dobesedno zahteval. Jaz sem se jo tako nagulil, da sem pri skušnji dobil „Eminenter“ ³¹.

S tem redom niso bili profesorji posebno radodarni. Z malo začetno črko so ga že nekoliko rajši zapisali. Še celo za „valde bene“ (prav dobro) se je bilo treba potruditi. Laže se je dobil „bene“ (dobro). Najslabši red je bil „sufficienter“ (zadostno) ali, kakor smo navadno rekli, „sufix“. Nezadostnega sploh ni bilo. Kdor niti za „sufix“ ni znal, sploh ni dobil spričevala.

Akademiki so nas bogoslovce radi prezirali, češ, da je teologija pač lahka, ko vsak „zdela“. In res se še nikdar ni slišalo, da bi bil kak teolog „repeteral“. Iz tega se pa ne sme sklepati, da je bogoslovje tako lahko, da ga vsak „zdela“. Med bogoslovci samo zato ni „starih bajt“, ker mora vsak v določenem času „zdelati“, sicer se mora od teologije posloviti, rad ali nerad. Le komur niso hoteli preprečiti vstopa v kako drugo semenišče, so mu dali iz usmiljenja „sufix“.

Tisti Drab, ki je očital Bohinjcu, da nam streže s „konjskimi“ klobasami, je moral nazaj na Moravsko, ker je bil len in omejen. Najljubše njegovo delo je bilo, da je lepil škatlice in si delal umetne kodre. Prvi semester je še nekako zlezal, na koncu leta mu je pa ravnatelj dobrohotno pa odločno svetoval, naj si izbere kak drug stan, ki se bolj sklada z fabriciranjem kodrov kakor teologija.

³⁰ Na odgovor. ³¹ Odlično.

Dejal sem, da je bil omejen; pa je bil res. Nekoč ga je dr. Lampe vprašal fundamentalko. Ker ni niti ust odprl, mu je profesor v najčistejši latinščini dejal, naj rajši izstopi, če nima ne veselja ne poklica za duhovski stan. Fant je pa mislil, da mu hoče pomagati na stavljeno vprašanje, zato mu je ves čas pritrdjeval, pridno kimal in gonil svoj „ita, ita“.³²

Mi smo z največjo težavo zadrževali smeh. Naposled ga je Oblak, ki je sedel za njim, dregnil v hrbet in kar na glas rekel: „Tepec, ali ne razumeš, da te zmerja?“

Kdor ni študiral, je moral pobrati šila in kopita, čeprav ni imel „ljubezni na Poljanah“. Mislim, da ne trdim preveč, če pravim, da bi tudi na drugih fakultetah ne bilo „starih bajt“ z dvanajst in več semestri, ako bi bili toliko študirali, kakor smo mi v semenišču.

Učni jezik je bil splošno latinski. Čeprav smo se ga učili osem let, je trajalo precej časa, da smo se ga navadili. Seveda na gimnaziji smo samo prevajali, tu smo pa morali govoriti. Pri drugih profesorjih je še nekako šlo, ker niso gledali na slovnico, pri dr. Lampetu pa ne. Ta je namreč predaval v prav klasični latinščini. Celo izgovarjava mu ni bila vsaka všeč. Moj tovariš Rozman je imel navado, da je izgovarjal latinski st kakor št. Zato ga je profesor prosil: „Domine, ne dicas štella, štatuit, cōstituit.“ Rozman se pa ni udal.

„Kdo more dokazati, da niso Rimljani tako govorili?“ se je branil po uri in še dalje uporabljal svojo šumečo izgovarjavo.

„Dogmatica generalis“, vulgo fundamentalka,³³ nas je sprva jako težila, pa le zavoljo jezika. Dr. Lampe je tako hitro govoril, da smo ga prav malo razumeli. Povedali smo to ravnatelju, pa ni nič pomagalo. Profesor nam je v lepi slovenščini pojasnil, da mora latinski predavati, ker ta jezik vsi razumemo, Slovenci, Nemci in Čehi, ter se je trdovratno držal učnega jezika. To pojasnilo so bile edine slovenske besede, ki smo jih slišali v šoli iz njegovih ust. Polagoma smo se pa latinščine navadili in govorili smo kakor — „stari Rimljani“.

S profesorji sem se splošno dobro razumel, le dr. Gorenc me ni mogel, vsaj zdelo se mi je tako. Predaval je arheologijo,³⁴ sv. pismo stare zaveze in hebrejščino. Bil je velik častivec Kaulena, znanega „hebrejskega izvedenca“, ki ga je pri vsaki priliki navajal. Ko je pri neki uri Lenartu kar nehote ušlo iz ust: „Seveda, Kaulen!“ — mu je zabrusil „Ibrim“³⁵ (Gorenčev priimek) v svojem kratkem slogu: „Gospod, vi niste niti toliko vredni, da bi Kaulenu odvezali jermene na njegovih čevljih.“

Hebrejščino je vzel jako resno, mi pa ne. Zato smo bili v vednem, čeprav tihem boju z njim. Sicer je tudi ravnatelj smatral hebrejščino za nekako dekoracijo, da je bilo več predmetov. Po njegovem mnenju je zadostovalo, da smo znali za silo brati sv. pismo v izvirniku, po našem je bilo seveda še to preveč. Hebrejščina je namreč jako težka, saj je celo slavnj prevajevavec sv. pisma sv. Hijeronim nad njo skoraj obupaval.

Ibrim je pa vedno in vedno poudarjal veliko važnost hebrejskega jezika in hvalil Boga, da je še dosti duhovnikov, ki berejo vsak dan sv. pismo v originalu.

Zadnjo uro pred božičem nas je še enkrat opomnil: „Gospodje, dobro premislite, če imate poklic za duhovski stan. Kdor nima veselja za hebrejščino, je to zanj jako slabo znamenje.“

³² Tako, tako. ³³ Temeljni nauki katoliške vere. ³⁴ Zgodovino starega zakona. ³⁵ Hebrejci.

O meni so rekli tovariši, da se „sončim v senci Ibrimove milosti“. Zakaj me je vzel na piko, ne vem. Morda je bila prva zamera že takrat, ko sem pisal na tablo hebrejsko. Črke mu niso bile posebno všeč. Zasmejal se je porogljivo in rekel: „Gospod, to je pa samarijansko.“

Pozneje si me je še enkrat privoščil. Za mojim hrbtom je bil vprašan prav tisti Drab, ki seveda ni nič znal. Moj sosed Bavži mu je dal na klop preparacijo, da bi lahko prevod bral, mene je pa za talar potegnil, da bi se k njemu pomaknil in tako kril Drabovo goljufijo. To je pa zapazil Gorenc. Takoj me je pičil.

„Gospod Bavži, pustite gospoda Mlakarja v miru! Kdo ve, v kake misli je zatopljen. Morda študira zvezde.“

Na to drzno sumničenje sem prezirljivo molčal. Najbrž je mislil, da sem dremal. Saj ni imel tako milega glasu kakor Erker, da bi bil hebrejsko uro zamenjal s konferenco!

Za malo se nam je tudi zdelo, da nas je včasih osumil goljufije. Zato smo mu iz srca privoščili, ko se je pri neki priliki prav pošteno blamiral. Vprašan je bil Čeh Hybašek. Najprej je prebral tekst v originalu, nato ga je pa prevedel v latinščino. Fantu se pa ni ljubilo brskati po besednjaku in se je kar iz Vulgate³⁶ naučil dobesedno dotični odstavek in ga gladko zdrdral. Odgovornost za točen prevod je seveda prepustil sv. Hijeronimu. Gorenc je pa mislil, da ga ima napisanega v hebrejski bibliji, in mu je rekel, naj mu jo prinese in pokaže, kar je Vojteh z največjim in precej škodoželjnim veseljem storil.

„In Vulgata es bene versatus, gramatica autem adhuc multum desiderat.“³⁷ mu je dejal s kislim obrazom, ko je videl, da se je zaletel.

Ker sem bil prepričan, da me ima „na piki“, sem se posebno skrbno pripravljaj zanj. Dobro se še spominjam, da mi je ravnatelj včasih potegnil hebrejsko knjigo iz rok, ko je prišel v našo sobo po kakem oprasku.

„Pustite to in učite se rajši fundamentalko!“

Zato mi je pa tudi na koncu leta pri skušnji prav kolegijalno pomagal. Res je, da se nisem dosti zanjo pripravljaj. Kaj sem pa hotel storiti? Ali naj bi bil celo biblijo predelal? Pričakoval sem pa, da mi bo dal Ibrim prevajati kako Mojzesovo knjigo. Delil je namreč svoje „slušatelje“ v slabe, boljše in najboljše „Hebrejce“. Slabim je dal prevajati iz Mojzesovih knjig, boljšim psalme, za „Eminenco“ je pa zahteval preroke. Jaz sem bil uverjen, da me šteje med slabe, pa sem dobil preroka Joela, ki ga pa v originalu niti videl nisem. Ko je dr. Kulavíc, ki je sedel za zeleno mizo meni nasproti, zagledal moj začuden obraz, me je vprašal, kaj sem dobil. Zaupal sem se mu in priznal, da mi je Joel „terra incognita“.³⁸ Ravnatelj ga je pa imel menda v malem prstu, tako gladko mi je prestavil ves tekst. Delala sva seveda jako diskretno, da nisva motila dr. Gorenca, ki je med tem spraševal Lampeta.

Ko sem potem prišel na vrsto, sem tako prevajal, da se je Ibrim kar čudil, od kod tako znanje. Ker me je pohvalil pred vso komisijo (ravnatelj se je hudomušno smejal), sem mislil, da sem dobil najmanj odlično, pa mi je dal samo „valde bene“, kakor tistim, ki so se trudili z Mojzesom. Da je bilo moje znanje tako slabo ocenjeno, me ni prav nič žalilo. Za oni „valde bene“ sem zvedel namreč šele, ko so nam izročili

³⁶ Vulgata se imenuje celotni latinski prevod sv. pisma. Prevedel ga je sv. Hijeronim.

³⁷ V Vulgati si doma, v gramatiki ti pa še veliko manjka. ³⁸ „Neznana dežela“.

spričevala z drugimi listinami vred in nas poslali v službo. Takrat so mi bili pa redi zadnja briga.

Po izpitih v prvem polletju nam je ravnatelj samo pokazal spričevala, potem jih je pa shranil. Nam že menda ni dosti zaupal. Morda se je bal, da bi jih ne bili porabili za kake druge namene. Papir je bil namreč precej slab, kakršnega navadno ne rabijo za „dokumente“. Pohvaliti pa moram naše profesorje, da so poznali „kulturo“. Spričevalo se je namreč začelo z besedami: „Lecturis salutem“. Najprej so torej bravcem voščili zdravje, potem so pa naznanili, kako se je gospod pri skušnji odrezal.

Akademike smo se čutili samo tiste dni, ko smo se pripravljali za izpite. Čez leto smo pa hodili zjutraj in popoldne v šolo kakor navadni študentje v gimnaziji. Prav tako so tudi profesorji redno skoraj vsako uro spraševali. To sicer ni bilo akademsko, pač pa jako koristno, kar sem spoznal, ko sem se pripravljaj za skušnjo. Dobro predelano in prebavljeno snov sem igranje ponovil. Oddelki, katerih se nisem sproti učil, so se mi pa zdeli kakor visoke gore, katere sem le s težavo in z veliko izgubo časa prelezel. Ker so bili profesorji tako obzirni, da niso „lovili“, sem namreč včasih kako lekcijo „ignoriral“, kar se je pa le maščevalo.

Neko dopoldne je dr. Lampe prej končal predavanje, kakor je mislil. Ker je preostalo še nekaj časa, je poklical mene, ki sem sedel v prvi klopi.

„Dicas mihi, domine, aliquid de trichotomia!“³⁹

Jaz sem si pa prav tiste dni privoščil v dogmatiki nekoliko počitka. Zato sem vedel o tej zmoti skoraj samo to, da je profesor zadnjo uro o nji predaval. Navzlic temu pa nisem molčal, ampak sem govoril in mrcvaril sedaj latinščino sedaj dogmatiko, da je postajal dr. Lampe kar nervozen. Večkrat mi je hotel seči v besedo, pa mu nisem pustil. Slednjič je vendar porabil ugodno priliko, ko sem šel po sapo.

„Domine, non intelligo,“⁴⁰ je dejal sladko.

Mene je jako mikalo, da bi mu rekel: „Ego etiam non intelligo,“⁴¹ pa me je zvon rešil te skušnjave.

Ta dogodek pa nikakor ni motil najinih dobrih odnosajev in profesor me je ohranil v prav dobrem spominu. Pohvalil me je pri neki priliki celo mojemu dekanu, ko sem kaplanoval v Postojni.

„O Mlakar,“ se je nasmehnil, „ta je bil pretkan!“ Pri skušnji je na vso moč hitel in ga ni prav nič motilo, če je kaj izpustil. Jaz bi ga bil včasih rad kaj vmes vprašal, pa mi ni pustil do besede. Ko je pa končal, sem že pozabil, kaj je napačno ali premalo točno povedal. Tako je naredil vselej najboljši vtis pred komisijo.

Jako dobra sva si bila tudi z dr. Krekom, ki je predaval modroslovje. Bil je edini, ki nas ni med letom spraševal, ampak se je z nami o predelani tvarini samo „pogovarjal“. Občeval je z nami, kakor z enakimi, ne kakor s podaniki. To ga nam je jako priljubilo. Predaval je pa včasih nekoliko (vsaj zame) previsoko. Navzlic temu sem ga tako verno poslušal in pametno gledal, kakor da mi je vse jasno ko beli dan. Zato me je Janez Evangelist že takrat prav tako cenil, kakor pozneje pri — taroku.

V drugem letniku nas je spodbujal k pisateljstvu. Meni ni dal toliko časa miru, da sem res naredil učeno razpravo o čustvih. Snov sem prepisal iz jako stare knjige, ki je ostala po neki licitaciji na prosto

³⁹ „Povej mi, gospod, kaj o trihotomiji.“ (Ta zmota uči, da ima človek dve duši).

⁴⁰ „Gospod, ne razumem“. ⁴¹ „Jaz tudi ne razumem“.

razpolago. „Delo“ sem bogato zabelil z raznimi citati učenih poganskih in krščanskih modroslovcev ter ga nesel v župnišče Kreku. Bil je z njim silno zadovoljen. Rekel mi je, naj ga pošljem „Rimskemu katoliku“, pa ga nisem ubogal. Urednik Mahnič je bil namreč učen mož in je v svojem življenju prebral mnogo modroslovnih knjig, tudi starih...

Četrtek je bil prost dan in nismo imeli „šole“. Zato nas je zbiral dr. Koren k biblični uri, pri kateri smo reševali „potežkoče“. Mene niso posebno zanimalo. Zame je bilo takrat sv. pismo popolnoma jasno in brez vsakih težav. Občutil sem jih šele pozneje, ko so me učenke nanje opozorile. Pa to ne spada sem.

Ob torkih je bila ob enajstih eksegeza (razlaga) Pavlovih pisem, ki jo je imel ravnatelj. Ob tej priliki je vse iztresel, kar ga je težilo. Opozarjal nas je na red in snago ter povedal večkrat marsikaj zabavno-poučnega za dušo in telo.

Neki četrtek je prišel k eksegezi z očali na nosu. To je nekaj pomenilo. Namesto sv. Pavla je začel razlagati Joba.

„Quis mihi tribuat, ut scribantur sermones mei? Quis mihi det, ut exarentur in libro stylo ferreo et plumbi lamina, vel celte sculpantur in silice“, je bral s silno jezo, nato so pa začele leteti s katedra strele.⁴²

In zakaj?

Prvoletniki smo jedli meso še s cinastih krožnikov, na katere se je dalo jako lepo pisati z nožem ali pa z vilicami. Ako ni bil kdo zadovoljen z jedjo, je kar svojo pritožbo na bolj ali manj duhovit način napisal na krožnik. Tako si lahko bral, da je bilo v „britofu“ (obara) premalo mesa in preveč kosti, da so „Debelakove hlačice“ (pečenica) pretanke, „podplati“ (bržole) pretrdi in podobno. Tekom let so bili krožniki čez in čez popisani. V kuhinji so seveda hlapci te, včasih jako dovtipne pritožbe prebirali in imeli svoje veselje. To je moral Ata nekje zvedeti in zato se je tako razjezil.

V svoji ogorčenosti je pa rabil med drugim nekatere popolnoma „neakademične“ izraze in začeli smo glasno ugovarjati. Nato se je ozračje hitro ohladilo. Opravičeval se je, da je mislil samo tiste, ki s svojim ravnanjem „diskreditirajo“ bogoslovce pred služinčadjo.

Ata je bil nagle jeze in ostrih besedi, krivico je pa vselej takoj popravil. Vkljub bodeči lupini je imel jako dobro srce in je potrebnemu vedno rad pomagal. Kdor je moral slišati kako trdo besedo, je bil navadno sam kriv. Meni ni nikdar rekel žal besede, ker me ni bilo blizu, kadar sem jo — zaslužil. Tako me je na primer v prvem letu cel teden čakal, da bi me oštel, ker sem ušel na počitnice, pa me ni dobil pred oči.

Ker študirajo današnji ljubljanski bogoslovci na univerzi in so akademiki, imajo veliko počitnic. Šaj je znano, da se visokošolcem prosti čas le tuintam s šolo pretrga. Mi smo pa imeli od oktobra do aprila samo tisti teden „počitnice“, ko so bile duhovne vaje. Zato je razumljivo, da smo težko čakali velike noči. Veselili smo se počitnic, čeprav so trajale samo velikonočni teden, torej do belega ponedeljka. Četrtoletniki in deloma tudi tretjeletniki so sicer smeli že na veliki četrtek domov, vsi drugi smo pa morali ostati zaradi asistencije in petja v semenišču do veliko-

⁴² „Kdo mi da, da se moje besede zapišejo? Kdo mi da, da se začrtajo v knjigo z železnim pisalom in na svinčeno tablico, ali da se z dletom vsekajo v skalo?“ (Job, 19, 23, 24).

nočnega ponedeljka. Ljubljancani smo smeli od četrta dalje doma stanovati. Jaz sem si pa ta privilegij nekoliko razširil.

Ko je škof Missia na veliki četrtek bral zadnji evangelij, sem z drugimi vred vstal, nato naredil na vse strani dolžne „reverence“ in odšel s počasnimi, dostojanstvenimi koraki „demissis oculis et junctis manibus“ v zakristijo, kakor da bi bil imel tam kaj opraviti. Sicer mi je malo vest očitala, da ravnam kakor Judež, ki je zapustil zadnjo večerjo, pa je utihnila, ko sem prišel pred semenišče. Iškarijot se je namreč potopil v črno noč, mene je pa sprejelo toplo pomladansko sonce.

Na Breznici sta me gospod Tomaž in dr. Muhovec pozdravila z največjim veseljem, zlasti še, ko sta zvedela, kako sem jo popihal.

„Kako se bodeta pa z gospodom prelatom pogledala, ko pridete nazaj?“ me je vprašal dr. Muhovec.

„Se sploh ne bova videla, ker se ga bom skrbno ogibal, dokler se stvar ne pozabi.“

In tako sem tudi storil. Na beli ponedeljek se je moral vsak bogoslovec pri ravnateljstvu javiti, da je srečno prišel nazaj. Jaz sem se čutil vzvišenega nad to naredbo. Zato je čez nekaj dni ustavil Ata brata na hodniku in vprašal: „Kje je pa tisti kozliček, ki pravite o njem, da je vaš brat? Ali se je sploh vrnil?“

„Seveda je prišel nazaj, takrat kakor jaz.“

„Pa se ni javil!“

„Dejal je, da ni tako neumen, da bi se vam pokazal, ker ve, da ga bode ošteli.“

Ko me je ravnatelj potem zvečer mimogrede zagledal za mizo, se je ustavil pred menoj. Naredil je hud obraz in mi požugal s prstom. Pa je jezo le hlinil. Ko je šel potem naprej po obednici, se je smejal.

Ostali šolski čas po veliki noči je hitro minul. Dvakrat na teden smo hodili na Spodnje Poljane kegljat, kjer smo imeli kegljišče v najemu in na razpolago velik vrt. Teden za tednom je zdrknil v večnost in naenkrat je prišel petnajsti julij. Semenišče se je polagoma spraznilo. Ostala je samo še vlada in pa „najvišji gospod“ vrh stopnic, ki je pa imel strog „silentium“ do oktobra.

(Dalje.)

ZADNJA PESEM

IVAN LESAR

Razbiti obrazi kakor čaše

obmolknili so v temo.

Tiha misel opila duše je naše:

zakaj v to smrt se rodili smo? . . .

Tam zunaj zeleni kostanji

molitev pojo do Boga . . .

Naši obrazi so v smrt zastrmeli —

rešiti ničesar več se ne da.

LUNA — SOSEDNI SVET

PROF. SILVO BRESKVAR

Naš najbližji sosed v vesoljstvu je Luna, verna spremljevalka Zemlje. Mimo utrinkov in spodnebnikov se nam nobeno svetovno telo ne približa na manjšo razdaljo. Saj jo tudi ne merimo z milijoni kilometrov, najnavadnejšim številom v zvezdoslovju. Povprečna razdalja Lune meri le 384400 km; pot, ki jo napravi svetloba v dobri sekundi in ki bi jo prevozil vlak v 16 dneh, če bi noč in dan drevel s hitrostjo 100 km na uro. Radi eliptičnega tira Lune, se giblje njena razdalja med 357000 in 407000 km. Premer Lune meri 3470 km ali $\frac{2}{7}$ zemeljskega premera. (Primerjaj podobo.) Njena masa je le $\frac{1}{81}$ zemeljske. Povprečna gostota ali specifična teža (teža 1 cm³) lunine snovi je 0,6 kratni del enake množine zemeljske snovi. Zaradi manjše mase so predmeti na Luni šestkrat lažji kakor na Zemlji.

LUNA

Če primerjamo velikosti lun drugih premičnic (Neptun ima eno, Mars dve, Uran štiri, Jupiter devet in Saturn mimo obročev kar deset), z velikostjo premičnice, okoli katere se gibljejo, vidimo, da je Luna v primeri z Zemljo zelo veliko telo. Noben planet osončja se ne more ponašati z relativno tako velikim spremljevalcem kakor Zemlja. Sestav Zemlja—Luna je nekaj posebnega v osončju, enota zase, nekaj dvojni planet. Zanimiv je pogled na to dvojno zvezdo s sosednih premičnic. Spreminjanje medsebojne lege Zemlje in Lune ter njunih svetlobnih oblik je prikazen, ki ji ne najdemo para na našem nebu.

Zelo dobro poznamo gibanje in fizikalne prilike Lune, saj nam je v primeri z drugimi zvezdami prav pred nosom. Z veliko natančnostjo obvladajo zvezdoslovci zakone in posebnosti njenega gibanja, iz katerih morejo izračunati njeno lego za dolgo vrsto let naprej in nazaj. Kot primer natančnosti astronomskih računov in opazovanj naj govori ugotovitev, da se skrajša obhodna doba Lune v enem stoletju za približno tri časovne sekunde! Glede gibanja zemeljske spremljevalke omenimo le dvoje posebnosti. Luna se v istem času, ki ga rabi za enkratno pot okoli Zemlje, zavrti tudi enkrat okoli svoje osi. Z drugimi besedami, Luna nam kaže vedno isto lice. Druga stran nam je popolnoma neznana in vedno nevidna. Vzlic tej lastnosti moremo opazovati nad polovico njenega površja. Iz različnih vzrokov, ki jih ne navajamo, nam Luna nalahno prikimava in odkimava. Zvezdoslovec Franz je dejal, da ji zato moremo pogledati pod brado, nad teme in za ušesa.

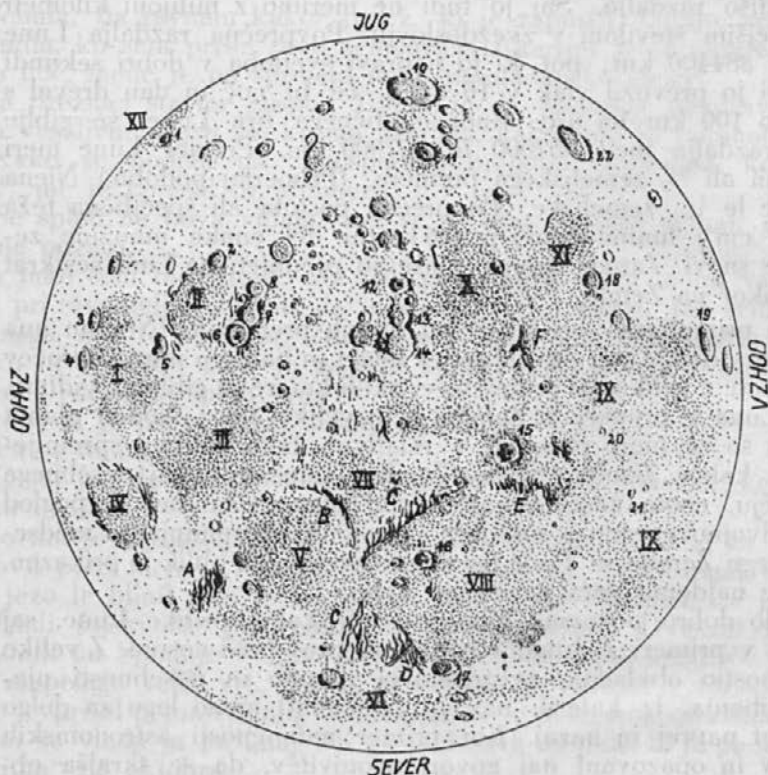
Z enako pridnostjo kakor gibanje, so raziskali in raziskujejo zvezdoslovci lunino površje in tvorbe na njem. Od vseh nebesnih teles poznamo površino Lune najboljše. Ta plat našega znanja o „fantovskem soncu“ nas bo v tem sestavku najbolj zanimala.

Že golo oko nam pove, da niso vsi lunini deli enako svetli. Če gledamo fotografije Lune, ali pa jo opazujemo skozi daljnogled, spoznamo takoj, da so temni predeli veliki, svetlejši pa razdrapane, gorate

Primeri velikosti Zemlje in Lune in njune razdalje.

ZEMLJA

pokrajine. Za ravnine se je udomačil izraz „morje“, „ocean“ itd., čeprav ni na Luni nobene sledi o vodi. Iz priložene podobe posnamemo, da se bočijo morja v velikanskem loku preko severnega dela lunine plošče. Nekaj jih najdemo tudi ob njenem robu. Te planjave so najnižji deli površja. Niso popolnoma ravne, temveč bolj valovitega značaja.

Važnejši predeli na Luni. Ker kaže astronomski daljnogled vzvrnjene podobe predmetov, je sever spodaj, jug zgoraj, vzhod na desni in zahod na levi strani.

Planjave: I. Morje rodovitnosti, II. Morje nektarja, III. Morje miru, IV. Morje kriz, V. Morje vedrine, VI. Morje mraza, VII. Morje hlapov, VIII. Morje nalivov, IX. Ocean viharjev, X. Morje oblakov, XI. Morje vlage, XII. Južno morje.

Gorovja: A Taurus, B Hemus, C Kavkaz, Č Apenini, D Alpe, E Karpati, F Rifeji.

Zrela: 1 Vega, 2 Fracastor, 3 Vendelin, 4 Langrenus, 5 Guttenberg, 6 Teofil, 7 Ciril, 8 Katarina, 9 Maurolicus, 10 Clavius, 11 Tycho, 12 Arzabel, 13 Albategnius, 14 Ptolemej, 15 Kopernik, 16 Arhimed, 17 Platon, 18 Gassendi, 19 Grimaldi, 20 Kepler, 21 Aristarh, 22 Schikard.

Na zahodni strani sameva podolgovato Morje kriz (IV), južno od njega pa pričenja lok planjav z Morjem rodovitnosti (I) in nektarja (II). Oba prehajata v Morje miru (III), ta pa v Morje vedrine (V), ki ga na jugu obkrožajo grebeni Hemusa (B). Sledi Morje nalivov (VIII), največje med vsemi in obdano na jugu z mogočnimi vrhovi Apeninov (Č) in z nižjimi Karpati (E). Na severozahodnem robu ga omejujeta gorovji Kavkaz (C) in Alpe (D). Zadnje je presekano po znameniti, 100 km dolgi „dolini

Alp". Morje nalivev prehaja severno od Karpatov (E) v Ocean viharjev (IX), ki zavzema skoraj polovico vzhodne strani Lune. Njegova podaljška sta Morje oblakov (X) in vlage (XI).

Najzanimivejše je lunino gorstvo. Mimo Taurusa (A), Rifejev (F) in že imenovanih glavnih pogorij, ki sličejo več ali manj onim na Zemlji, je lunino lice posejano z obročastimi gorami ali žreli, ki jim na našem planetu ne najdemo primere. Te čudne gore so najznačilnejše tvorbe na Luni. To so udrtine krožnatih oblik, obdane po različno visokih nasipih, ki se spuščajo strmo navznoter, navzven pa veliko položneje. Dno žrela je vedno nižje od okolice. Iz njegovega središča se često dviga središčna gora, ki v obče ne doseže višine obdajajočega jo nasipa. O nastanku žrel ne vemo ničesar, čeprav so v ta namen porabili znanstveniki mnogo truda. Nekateri so videli v njih velikanske ognjenike, kar pa ne drži, ker se vsaj zemeljski vulkani bistveno razlikujejo od luninih žrel. Drugi so mislili, da so nastala radi silnih udarcev spodnebnikov ob površje, pa tudi ta domneva ni verjetna. Te gore trdovratno čuvajo svojo skrivnost.

Število žrel je zelo veliko. Več desetisočev je raztresenih po vidnem delu Lune. Najdemo jih povsod: v morjih, med vrhovi gora, manjše celo na nasipih in v notranjščini večjih. Največ pa je posejanih po visokih predelih juga. Njihova velikost je kaj različna. Največja merijo 200—250 km v premeru ter zavzemajo cele pokrajine! Najmanjša žrela so le polkroglaste jame brez nasipov in so komaj 1 km široke. Krstili so jih po slavnih možeh, zaslužnih za napredek zvezdoslovja in drugih znanosti. Med njimi vidimo našega matematika Jurija Vego, po katerem nosi ime srednje veliko žrelo (1) v bližini Južnega morja (XII). Največja žrela so Grimaldi (19), Clavius (10) in Schikard (22). Od drugih žrel so znamenita: Kopernik (15) z večkratnim nasipom in celim središčnim gorovjem, Aristarh (20), ki je najsvetlejšo mesto na Luni, in Platon (17) z najtemnejšim dnom. Zanimiva so tudi napol zalita, preplavljena ali usedla žrela, kakršen je Fracastor (2).

Skrivnostne narave in skrivnostnega nastanka so tudi žarkovja, ki izhajajo od nekaterih žrel na vse strani brez ozira na gore in doline. Z najlepšim in največjim žarkovjem je obdan Tycho (11). Na podobi je jasneje označeno žarkovje Kopernika (15), Aristarha (20) in Keplerja (21). Ne delajo sence, zato niso ne vzpetine ne udrtine, temveč le tenka plast svetle snovi.

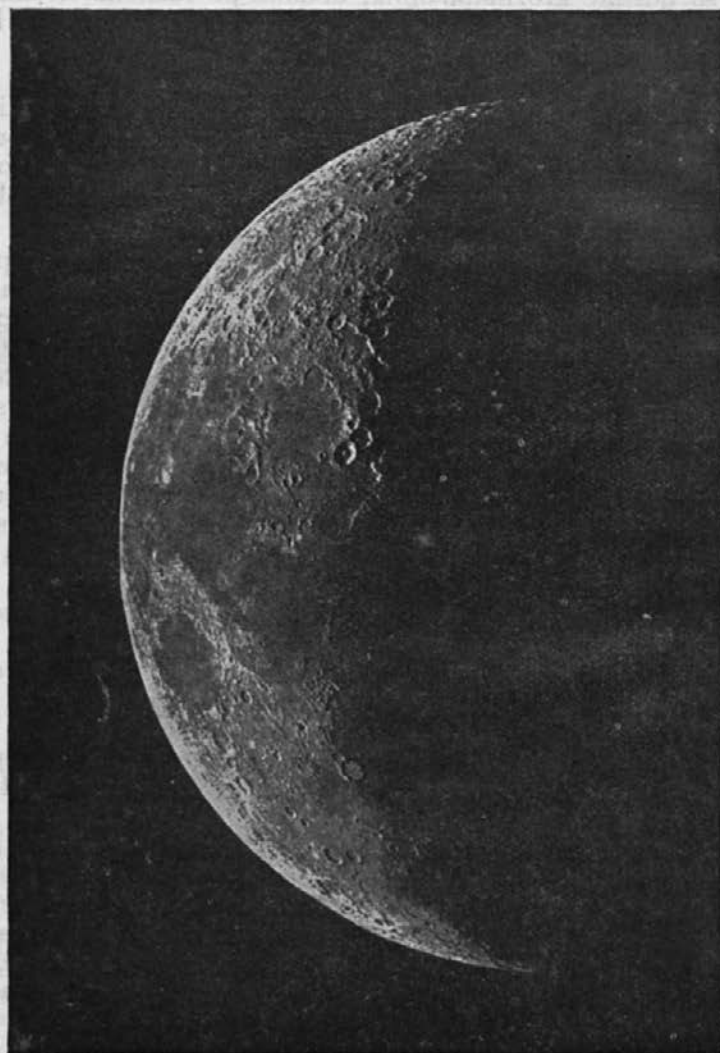
Na površju Lune vidimo precej razpoklin, ki so dolge tudi nekaj stotin km in do 2 km široke.

Do sedaj niso mogli zanesljivo opaziti nobene spremembe na lunini površini. Po eni plati daljnogledi povečajo premalo, da bi pokazali vsako malenkost, po drugi plati pa bi morale razsajati na Luni silnejše katastrofe od one, ki je porušila na Zemlji otok Krakatoa, da bi jo zapazili z našimi sredstvi.

Na Luni ni zraka ne vode. Da zraka ni, sklepamo po ostrih, presekanih sencah gora, po odsotnosti mraka na meji med dnevom in nočjo in po veliki jasnosti pokrajin, ki niso nikoli medle, zabrisane. Drugih dokazov tu ne navajam. Kjer zraka ni, tudi vode ne najdemo. Manjka pač zračni pritisk, ki preprečuje prehitro izhlapevanje.

Prestavimo se v mislih na Luno in si oglejmo najprej njeno nebo! Radi pomanjkanja zraka se boči nad nami nebesni obok v popolni črnini.

Čeprav je Sonce visoko nad obzorjem, vidimo na nebu več zvezd in veliko jasneje kakor na Zemlji sredi najlepše noči. Spoznamo ista ozvezdja, saj se zaradi velikanskih oddaljenosti ni prav nič spremenila medsebojna lega zvezd-stalnic. Zvezde sijajo v popolnoma mirni svetlobi brez trepetanja. Če smo v bližini središča vidne lunine plošče, plava nad nami velika krogla — naša Zemlja. Njen premer je skoraj štirikrat daljši od premera ščipa. Kaže podobne mene kakor Luna zemljanom in rabi

Rastoča Luna. Po fotografiji pariške zvezdarne.

enako dobo, da zavzame vse svetlobne oblike od mlaja, prvega krajca, ščipa in zadnjega krajca nazaj do mlaja.

Na zemeljski plošči opazimo zabrisan prehod osvetljenih delov v temo. To so kraji, kjer vlada jutranji ali večerni mrak. Temne lise na

dnevni strani so oceani in morja, svetlejše pa čeline. Ker spreminjajo lise svojo lego, sklepamo, da se Zemlja vrti okoli osi. Pa še eno posebnost ima, ki je ne zapazimo na nobenem svetovnem telesu. Za one predele lune, ki so obrnjene proti njej, Zemlja nikoli ne vzhaja ali zahaja, temveč stoji vedno na istem mestu neba. Le malenkostno niha okoli osrednje lege.

Sonce neizprosno pritiska na lunine pokrajine. Ni oblakov ne meglic, ki bi omilili žgočo silo njegovih žarkov. Skoraj 15 dni brez odmora se praži lunina površina v tako visoki temperaturi, da bi nobenemu živemu bitju ne bilo obstanka. Ko pa mine dan, nastopi nič manj brezupna noč. Lunino površje se ohlaja, vedno silnejši postaja mraz. V dolgi 15 dni trajajoči noči pade temperatura do točke, ki ni daleč od absolutne ničle (-273°C). Posledica teh velikih temperaturnih razlik so že navedene velikanske razpoke na površini.

Pogled po osvetljeni lunini pokrajini je zelo veličasten. Na popolnoma črnem nebu, ki ga krasijo zvezde kot svetle, mirne pike, se v bleščeči svetlobi odražajo strme gore, ki po višini dostikrat prekašajo najvišje vrhove na Zemlji. Pravi raj za naše turiste, ki bi imeli lahek posel na Luni, saj je na njej vse šestkrat lažje, kot tu doli! Med svetlobo in senco ni pravega prehoda, nikjer se ne more odpočiti oko, vsak predmet leži v ostrih obrisih pred nami. Ker ni vode in padavin — razen kamenitega dežja utrinkov — ki bi izgladili in obrusili oblike površja, je ostrina obrisov še bolj povečana. Veličastnost prizora ne moti nikak šum, nikak glas, kajti tu je kraljestvo večnega molka.

Luna je svet, kjer ni mesta živim bitjem. Odsotnost zraka in vode ter prevelike razlike v temperaturi so ovire, ki jih življenje ne more premagati. Čarobne pokrajine so prazne, brez življenja, le utrinek, ki konča svojo dolgo pot po vesolju kjerkoli na lunini površini in črna senca, ki se potuhnjeno plazi po njej, sta edina „prebivalca“ tega skrivnostnega sveta.

MISLI

STANE NAMEN

1. Veliko oblast imaš, če vladaš sebe.
2. Mlad človek je kakor marmor, pripravljen, da kipar vkleše vanj poteze. Kakor ga bo kipar obdelal, tak bo ostal, dokler se ne bo zrušil v prah.
3. Ne trudi se, spoznati življenje! Zakaj, ko ga boš spoznal, se boš kesal, da ga poznaš.
4. Pravijo, da se osel svojega brata osla najbolj sramuje.
5. Menijo, da je težko umreti. Jaz pa mislim, da je težko umirati.
6. Domovinska ljubezen ni iskra, vedno tleča. Ona je kakor iskra v kremenu: podzavestna in neopazna. Toda, ko jeklo udari ob kremen, se iskra vzbudi.
7. Bedak je tisti, ki se ne sklada z našimi nazori.

IDEAL

KAJŽARSKI

Mračna soba ... Po stenah visijo podobe in križ. V kotu se stiska temnozeleni peč, kot bi se bala lastnega mraza. Ob stenah stojijo umazane postelje in na stropu se gunca zaprašena električna luč, ki meče motno, rdečkasto svetlobo.

Okoli mize se stiskajo premraženi dijaki, bledih, upadlih obrazov in ozkih, koničastih nosov. Lasje so jim razmršeni kot seno ob viharju in zobje jim šklepečejo od mraza.

Zunaj neslišno padajo izpod črnega neba snežinke v velikih kosmih na utrujeno zemljo.

Na koncu mize sedi žalosten dijak Mirko, podpira z dlanjo glavo in posluša tovariša Janeza, ki bere svoje pesmi. Od časa do časa se mu izvije iz žalostne duše pritajen vzdih in še bolj se stisne in si z desnico kopa po razmršenih, kostanjevih laseh.

„Jaz sem torej najslabši? Izmeček ...“ je žalostno zamrmral Mirko, ko so vsi končali svoje branje.

„Ideala nimaš,“ je siknil drugi tovariši na desni strani mize.

„Kaj? Česa nimam? ...“

„Ideala ...“

„Kje ga naj dobim?“

„Poišči si ga! ...“

In dijaki so utrujeni plegli v ledenomrzle postelje in kmalu mirno zaspali. Samo Mirko ni spal. Po glavi so mu vršele težke misli in vedno mu je zvenela po trudnih ušesih grozna beseda — ideal ...

*

Mirko drevi po tesni ulici. Snežinke še vedno enakomerno naletavajo. Mirko se stiska v dve gube in hiti ... Ustavi se pred visokimi vrati. — Uredništvo nekega časopisa. — Kakor besen zdrevi Mirko po ozkih stopnicah v prvo nadstropje in potrka na rjava vrata.

Zamolcklo zadoni od znotraj glas: „Naprej! ...“

Ves tresoč se vstopi v mračno sobo pesnik Mirko.

„Želite? ...“

„Tukaj imam kovača; enega edinega kovača, samo prosim, objavite oglas: — kupim dobro ohranjen ideal —.“

In Mirko je dal kovača.

Vsak dan je tekal po umazanih ozkih stopnicah v uredništvo, ali se ni mogoče kdo oglasil.

„Nihče,“ je bil vsak dan kratek odgovor.

Mirko je obupal ...

*

Danes je nedelja ... Noč je ... Prešerno se smeji v zračnih višavah srebrni mesec in liže z dijamantnimi žarki zeleno listje in pisano cvetje mestnega parka. Po beli poti stopata dve senci. Ustavili sta se ...

Mirko je tesno stisnil k sebi drhtečo deklico in ji šepetal na vroče ustnice: „Pia, ljubim te ... Ti si moj ideal ... —“

In Mirko je našel ideal in iz prsi mu je lila cela kopica verzov, a ko naj bi se strnili v lepo pesem, so se razblinili v nič ...

Ideal pa je pesnik Mirko vseeno imel! ...

OSNOVNE ČRTE IZ ŠOLSKE KNJIŽEVNE TEORIJE

PIŠE DR. I. P.

NARODNO PRIPOVEDNO PESNIŠTVO.

11. Bajke in pripovedke nam predstavljajo vsaj gledé svoje duhovne vsebine (zadržaja) najstarejše narodno pesništvo, pa četudi so se nam ohranile le deloma v pravi pesniški obliki (kakor n. pr. germanška Edda) t.j. v vezani besedi. S pravljicami vred jih namreč poznamo večinoma le v vsebinskem posnetku, take, kakršne jih je morda še zadnji čas polne pozabe otel razmeroma pozni zapisovalec.

Splošno spoznanje, da narodno blago in zlasti narodno pesništvo ni samó duhovna last preprostega in neukega ljudstva in kot tako malovredno, marveč da je v njem samosvoja in samorasla narodna umetnost, sorodna lepoti starogrških homerskih spevov, torej takó, kot so ti, „prirodna poezija“, to splošno spoznanje se je spočelo stoprv v drugi polovici 18. stoletja. Mimo nekaterih poedincev (pri nas Hektorovič v Ribanju, Reljković v Satiru, o. Jože — Dizma Zakotnik) so bili Angleži tisti, ki so prvi začeli zavestno zbirati in izdajati táko narodno pesništvo. To je bil poleg Macphersona z mistificiranim (!) Osijanom (morda si že kaj slišal o čeških Hankovih potvorbah — kraljedvorski rokopis! —) zlasti Percy, ki je izdal stare škotske balade (narodne pesmi). Za njim je prišel Nemec Herder s svojimi narodnimi pesmimi iz vsega svetá (1778). Ta je obudil zanimanje za narodno pesem pri svojih rojaki — brata Grimm, Achim v. Arnim in Klemen Brentano — des Knaben Wunderhorn — pa tudi drugod. Herderja je poznal naš baron Žiga Zois, iz čigar šole sta izšla Val. Vodnik kot eden prvih nabirateljev slovenske narodne pesmi, in Jernej Kopitar, ki je vzgojil Srbom svetovno znanega Vuka Karadžića.

(Srbsko narodno pesem je vélikemu svetu razkril prvi Italijan Albert Fortis v svojem Popotovanju po Dalmaciji l. 1774. Tu je s hrvaškim besedilom vzporedno natisnil laški prevod slovite „Hasanaginice“. Po tem prevodu je véliki Goethe prevel pesem za Herderjevo zbirko. Kopitar in Jak. Grimm sta poslej ob Karadžićevih zbirkah slavo srbske pesmi razglasila vsemu svetu, kakor pričajo Francoz Prosper Mérimée, Le Guizla, Puškin in Anglež John Bowring.

Vsi ti nabiralci narodnih pesmi so več ali manj nabrano blago pred natiskom popravljali, takó n. pr. Vuk sam, pa tudi naši, n. pr. Prešeren po Smoletovi naber — njegove „posnažene“: Lepa Vida, Rošlin in Verjanko i. dr. — Tega dandanes ne delamo več. Strekelj je v svoji zbirki tiskal pesmi, kakor so mu jih zapisali in strnil s tem staro gradivo, — zaslužno in ogromno Vrazovo! — z novo odkritim.)

Jugoslovanska (slovenska, srbsko-hrvatska in bolgarska) narodna epika ima razmeroma le malo pristnih bajk in pripovedk v pravi pesniški obliki. (Trdoglav in Marjetica, Zora in Sonca, Braća i sestra, Zmija mladoženja, Predrag i Nenad). — Več je legend, tudi pri Srbih (Ognjena Marija u paklu). Bajeslovne motive pa srečujemo, kot smo videli že iz pesmi o Pegamu, pogostokrat v pripovednih pesmih zgodovinskega značaja, v tako imenovanih junaških, po Vukovo: moških narodnih pesmih.

12. a) O Slovencih (na Tolminskem) poroča že v 16. stoletju italijanski zgodovinar Nicoletti, da prepevajo poleg legend (le lodi di Christo e de' Beati) tudi o ogrskem kralju Matiji in drugih slovečih osebah svojega naroda. Kralj Matjaž je res tudi v še ohranjenih slovenskih (in hrvaških) narodnih pesmih ena izmed osrednjih oseb, ki nastopajo v naši narodni epiki. (Prim. Kralj Matjaž in Alenčica, Kralj Matjaž v turški vozi.) Značilno je, da te pesmi ne vsebujejo motiva o kralju, ki spi pod goró, in ki je znan le iz pripovedke, kakor podobno pri Srbih kraljevič Marko, ki v pesmi — umre, a v pripovedki živi kot naš Matjaž. Značilno je nadalje, da je naš kralj Matjaž prevzel tudi poteze celjskega okolja (Matjaž in bobnar — novelski motiv!), da v ohranjenih nam pesnitvah — večinoma štiristopni jambi z rimano dvojico — podoba tega junaka ni tista sijajna viteška veličina, kot jo kaže Vukašinov sin, čigar ime se je sicer zaneslo tudi v Slovence v pesmi o kralju Marku. Te pesmi, oblikovno preznačilna o „Gregčevi sestri“ in o Ravbarju (bitka pri Sisku), — da bolj mitične o Pegamu ne bom še enkrat navajal — so skoraj vsa slovenska junaška pesem; imenujemo jo sploh „turško“. To zadnje pa je skoraj tudi edino, kar jo dela sorodno srbski epiki. Naša pesem je zapadnega značaja, bolj novelski zgodbi ali (romanski) romanci podobna, kakor pa togi „moški“ srbskih rapsodov in slepcev. (Kako vpliva osredje na pesem, priča lepó tudi srbska bugarštica o Kraljeviču Marku in Andrijašu, ki je bila znana v Dalmaciji (Hektorović) in je po svoji duhovni vsebini vse prej, kot pa so pesmi o kraljeviču v desetercu.)

b) Skoraj nepregledno bogata, oblikovno in vsebinsko presvojstvena, kakor homerske pesmi svetovne slave vredna pa je junaška srbska pesem, tip slovanskega epa v pesmih poedinicah, ki jih ni noben rapsod — Homer pretil in zvezal v celotnost, da so pa prav zato neskončno poučen predmet tudi slovstveni teoriji, ker pričajo, kakó so se narodni epi tudi drugod razvili. Po znanstveni metodi od drugod (nemški ep!) razvrščamo srbske junaške pesmi v cikle ali kroge, jih zbiramo v vsebinsko zaokrožene vence pesmi poedinic, (kakor dela to tudi umetni pesnik, n. pr. Aškerc v Stari pravdi). Ti cikli so: 1. predkosovski (Nemanja, sv. Sava, car Dušan, Uroš in Mrnjavčevići, kralj Vukašin in vojvoda Momčilo), 2. kosovski (bitka na Kosovem 1389, car Lazar, Miloš Obilić, Vuk Branković, Kosovska devojka, carica Milica, mati Jugovičev i. dr.); 3. kraljeviča Marka, ki ga poznajo s Slovenci in Hrvati tudi Bolgari, celó Rumuni, 4. srbskih despotov (Jurij Branković 1427—1456 i. dr.), 5. Jakšičev (Mitar in Stjepan), 6. Ugričičev („kralj ugarski“ — Matija Korvin, Ivan Hunyady — Sibinjanin Janko i. dr.), 7. Crnojevičev (iz Zete — Črne gore), 8. uskoški, 9. hajduški, 10. o osvobojenju Srbije pod Karadordem, 11. o črnogorskih bojih s Turki itd. Tudi moslemske junaške pesmi so, zlasti iz Like.

Oblika srbskih junaških pesmi je stalna in dvojna. a) pesmi iz zapadnih krajev, iz Dalmacije so tako zvane bugarštica (lingua volgare ali pa pesmi o bolgarskih junakih): zložene so v verzih po 15—17 zlogov in imajo vsako toliko časa še „priložak“. (Primer:

L'jepa Rude pisaše bratu Janku u Kosovo.

l'jepa udovica: (priložak!)

Pošlji meni, moj brate, Sekula, malo dijete,
Er mi ga je vrijeme vjeriti i oženiti.

moj brate nebore.

Ere mu sam isprosila l'jepu Sibinjku devojkū.
A on mi ti, Ugrin Janko, l'jepoj Rudi poručuje

Jankovoj sestrici.

b) Vse druge so spesnjene v srbskem desetercu (dva su bora [usporedo rasla: među njima] tankovita jela). Slovenski pesniki, ki so to mero posneli s peterostopnim trohejem (Cegnar), niso uspeli. Bolj je Prešeren (v Lepi Vidi), ko je srbsko mero približal značaju slovenske pesmi iz metrike, jo rimal in našel v Ledinskem (Mlada Breda) posnemovalca.

Srbska junaška pesem je živa od davnine med guslarji, ki se omenjajo celo na dvoru poljskega kralja Vladislava I. 1415., in slepci. Iz ust takih pevcev (Tešan Podrugović, Filip Višnjić) je zapisal Vuk svoje prve pesmi. L. 1886. je izpel v Zagrebu „begovski pivač“ Mehmed Kolaković 86000 verzov. Za junaško pevanje, ki še vedno ponekod živi, (Hercegovina!) se zadnje čase z modernimi sredstvi (gramofonske plošče) zanima Slovenec Matija Murko.

Slovstvo: Vuk Št. Karadžić: Mala prstonarodna sloveno-srpska pjesmarica I. (1814), II. (1815); 1841—1866 šest knjig, po Vukovi smrti še 3. Največjo hrvatsko zbirko je oskrbela Matica Hrvatska (Iv. Broz, Bosanac) slovensko pa Matica Slovenska (Štrekelj in Glonar). Poleg takih zbirk so večkrat poskušali domačini in tujci, da bi iz poedinih pesmi napravili umetni ep. Tako n. pr. Stojan Novaković: Kosovo (1871), Sv. J. Stojković, Lazarica (1906) ali Nemec Siegfried Kapper, Lazar, der Serbenzar 1851. Lepo je uspel tudi naš Milčinski s Kraljevičem Markom, ki je lepa moderna obnova po srbski vezani besedi.

(Dalje.)

V GLOBOKI JEČI

SFINKS

V globoki ječi se na črnih tleh
odraža svetel sončni štirikot,
prečrtan le po medlih sencah treh
želez, branečih soncu pot.

Ta sončna jasa je svobóde gaj,
ta sončna jasa je ko morska plan,
sprostrta pod azurjem v vekomaj
nezagrenjeno jasen dan.

Migot svetlobe je ko utrip valov,
hitečih čez široki ocean
v objem kristalnih, sanjanih domov.

Globoki vzdihi, mišic vzpon ... Zaman
izpod zemljé, iz dna grobov
duh, hrepeniš, živ pokopan ...

PEŠ NA SUŠAK!

IZVLEČEK IZ POPOTNEGA ZAPISNIKA. — M. P.

PRVI DAN

Priprave in načrti za izlet... Tako se glasi naslov prvega poglavja v obširnem zapisniku o našem pohodu na Sušak, v njem pa je opisano, kako smo se pripravljali in organizirali za dolgo pot. Na dveh sestankih smo se posvetovali o smeri poti in se končno odločili za smer čez Kurešček—Bloke—Loški potok—Čabar—Plešče—Gerovo in Šegine. Kočljivo zadevo o potnih stroških in potni opremi smo rešili v vsestransko zadovoljnost, pri čemer smo se kajpak v prvi vrsti ozirali na stanje domače blagajne koncem meseca. Določbe, vsebovane v smernicah našega pokreta pod točko: „Prehrana“, so bile po zaslugi skrbnih mamic nele docela izpolnjene, ampak v marsičem tudi izpolnjene. Tri člane, ki so z odliko napravili izpit iz uvoda v „Domačo kuharico“, smo izvolili za kuharje, trije fotoamaterji so prevzeli nalogo, da bodo spotoma posneli vse značilnosti v pokrajini in v naši družbi, eden pa, čigar stari oče je bil konjederec, je prevzel nalogo saniteja. Glede odhoda je bilo določeno takole: Ako bo stoto uro po prvem mlaju lepo vreme, se naslednjega dne v zaupanju na Herschla poslovi od doma ter pridi ob štirih zjutraj pred vremensko hišico v Zvezdi!

„Ura je odbila tri četrt na štiri, ko smo bili že vsi zbrani...“ To so uvodne besede v poročilu prvega potnega dneva, ki smo ga začeli v Ljubljani, zaključili pa tam daleč v bloških gorah blizu vasice Zakraj.

Ižanska cesta — ravna kot bi jo bil potegnil z ravnilom, in pa dolga, da ji ni konca prav noter do Iškega Studenca, je lepa, ako jo gledaš z Grada, kdor pa korači po njej, obtežen s petnajst kilogramov težkim nahrbtnikom, ji ne ve nikake hvale. Ako te ne bi vabil k sebi prijazni Kurešček, bi šel rajši trikrat na Triglav kot enkrat samkrat po njej.

„Samo da je konec!“ je srečen vzdihnil Hvastijev Pavle, ko smo za Studencem zapustili cestni prah in stopili na gozdno pot proti Golem. Podgozd, pa še malo, Škri-lje, pa še malo, Golo, pa še enkrat malo in dospeli smo v gozdiček nad Auerspergovovo žago, kjer smo imeli določeno opoldansko počivališče. Poročilo pravi: „Nahrbtniki so se olajšali, mi pa smo dodobra siti polegli po trav'ci...“ Ako se utrujen dijak zlekne po trav'ci, trdno zaspi, zapisnikar pa, ki je sam smrčal nič kako, je to povsem prezrl ter nadaljuje: „... in spočiti smo se ob dveh dvignili dalje.“ Dalje po božansko lepi planoti, ki jo proti vzhodu straži ljubki Kurešček, na zapadu pa zapira Mokric in njegov sosed Molinek. Komaj se nam odpre razgled na slikoviti Rob in tja dalje proti Velikim Laščam, že smo v Osredku in takoj nato v Centih, kjer se je pričela težka preizkušnja naše vztrajnosti in izurjenosti v hoji. Ko smo od tu prejurili globoko dolinsko zarezo, v kateri gospoduje potok Uzmanca, ter končno prisopihali skozi vas Mačke in gozd Mačkovec v Selo, nas je že prav močno trgalo v nogah, lomilo v ramenih in zbadalo v želodec. „Pred prvo hišo“ — pripoveduje zapisnikar, „smo odložili svinčeno težke nahrbtnike, se zleknili pod košato lipo in se pričeli mastiti. Ko je Niko pogoltnil tretjo klobaso, je ugotovil, da je svet zares lep in zanimiv, in kmalu za njim smo tudi drugi prišli do istega spoznanja. Postali smo razigrane volje in v prijetnem pogovoru z domačini so nam kaj hitro potekale minute okrepujočega odmora. Zbijali smo „hece“ in marsikaterega pošteno razbili, želodec pa se nam je hotel obrniti od prekipevajočega smeha, ko nam je neka ženica pravila, da gre v Rüpe in da je „denes tuku vroče, da je človek ves skuhan“, ter da človek vse prenese, kot da je iz „želajza“.

Pustimo ženico iz Rüpe in mahnimo jo dalje skozi pohlevne vasi, ležeče ob robu globoke soteske, kjer izvira slavna Iška! V pičli četrti ure smo v Rupah in kmalu nato v Mohorjlih, ki se ponašajo z moderno zgrajenim osnovnošolskim poslopjem. Tu v hribih pa taka šola! Bil sem za to, da naprosimo gospoda vodjo, naj nam razkaže notranjost

poslopja, a vsi drugi so bili proti, češ, zdaj so počitnice in je lepše biti na prostem kot v še tako sončni in zračni učilnici, ki je in ostane mučilnica. V Boštetijskih smo ugotovili, da je na starih špecijalkah vas zamenjana z Mohorj. Na vprašanje, če ni bil morda ta kraj v zadnjem času prekrščen, nam je stara vaščanka pojasnila, da stojte tu Bošteti, odkar ona pomni in da je to „zerajs čudnu“, da se „gespujde“ tako motijo. Beseda čudnu je tako čudna, da je moja družbica ni mogla vso pot pozabiti. Da se izognemo iški soteski in naporom, ki so združeni s prečkanjem takega kotla, smo se rajši odločili za ovinek skozi Nerade in Lužarje, kot da bi šli skozi lško naravnost v Ravnik in od tu na Bloke.

Noč je legla na zemljo in mesec je že prikukal iznad Sv. Gregorja, ko smo si v smrekovem gozdiču onstran Zakraja poiskali primerno taborišče. Ej, nočno taborjenje pod milim nebom, to je romantika, ki ne bo izumrla, dokler bo živel dijaški rod, željan prirodne poezije! Vso noč je plapolal taborni ogenj, ob njem pa je bdela straža in čuvala spečo armado pred nočnimi strahovi.

DRUGI DAN

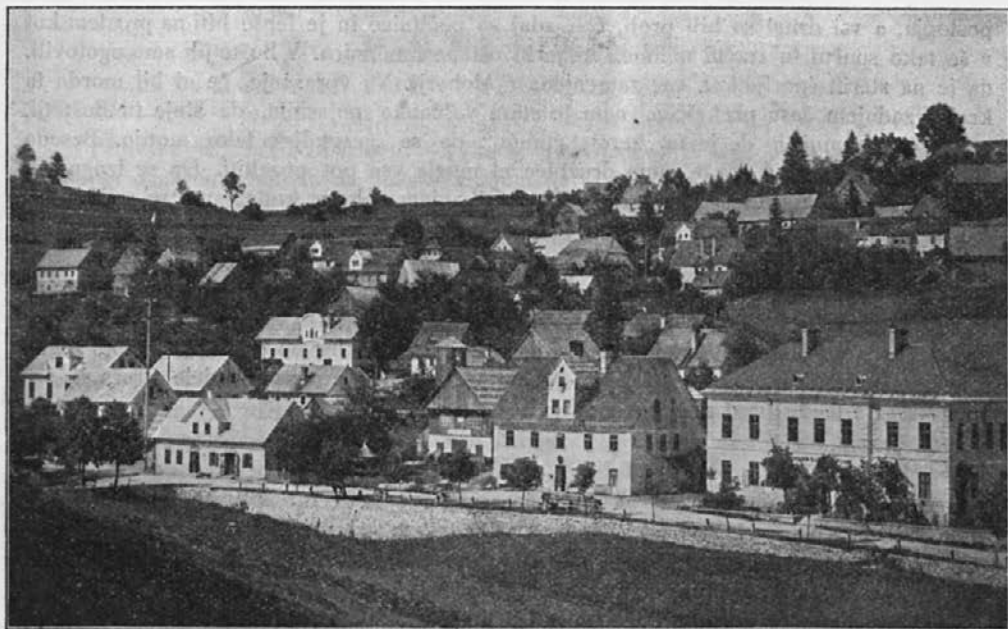
Niso še ugasnile zvezde na jutranjem nebu, smo že bili pripravljeni za na pot drugega dne. Ko je pri Fari na Blokah zvonilo sedem, smo iz Volčjega prišli nad Novo vas, od koder smo imeli prekrasen razgled po vsej Bloški planoti, ki je tako čudovita, da smo „jo pili z očmi“, kot se izraža poročilo.

Danes moramo dospeti v Čabar in do tja je z Blok še dobrih 50 km, zato se ne smemo nikjer zaustavljati dlje, kot je neobhodno potrebno, kadar zahteva želodec svojih pravic. Pri Studencu se cesta cepi, na levo se zasuje proti Laščam, na desno smo pa zavili mi.

Na 15. in 16. strani potovalnega zapisnika je opisana naša pot do Loškega potoka. Trda je bila, vroča tudi in pa suha, zato ni čuda, da so pričeli čevlji že kar nesramno žuliti in da je utihnil celo Pavle, ki sicer še v sanjah govori. Sempatja se je kdo oglasil: „Ali bomo kmalu tam?“ pa je dobil za odgovor: „Še danes!“ Čim bolj se je dvigalo sonce, tem češči so postajali odmori in vedno bolj so se javljale bolečine pri tem na peti, pri drugem na podplatih in eden je venomer stokal, da mu hoče raznesti glavo. Ni mu zameriti, namreč zapisnikarju, da mu je povsem ponehalo zanimanje za prirodne krasote in da je v poročilu kaj površno podal opis posameznih vasic, ki so tako ljubko razvrščene po več kot deset kilometrov dolgi dolini in ki vse skupaj tvorijo Loški potok. Žejni, kot bi bili prepotovali Saharo, smo se mimo cerkvice Sv. Florjana privlekli v Spodnje Retje. Porazen vtis in ogorčenje! Skoraj moram dati prav zapisnikarju, ki pravi: „Po vasi se ob hišah pretaka gnojnica, kar se nam je tako zagnusilo, da smo pozabili na žejo, čeprav smo gagali, in smo rajši potrpežli še do četrte ure oddaljenega Tabora, oziroma Hriba“. Loški potok črpa življenje iz gozda; malo je pri nas krajev, od koder bi se izvozilo toliko vsakovrstnega lesa kot ravno tukaj. Kamorkoli se ozreš, povsod sam gozd in les, iz lesa je tudi večina hiš. Les in kupčija tebe rede... Iz Travnika smo poslali domov prve pozdrave s potovanja, Pavle pa materi pismo brez znamke.

„Na planjavici, do katere se onkraj Travnika povzpne cesta v precejšnjem vzponu in od koder začne narahlo padati proti Lazcu, so zmagale bolečine in sprizniti smo se morali s triurnim odmorom. Prvo uro smo spali, drugo uro smo rezali vodene žulje ter mazali in obvezovali krvave, tretjo uro pa polnili želodce z novimi količinami potovalne energije.“ Tako si je zabeležil Jurman in tako stoji tudi v poročilu, ki je od tu dalje zopet polno hvale in slave prepotovanim krajem.

V Lazcu smo se delili v dve skupini: v prvo so se uvrstili oni, ki so na vsak način hoteli še pred nočjo videti, kakšen je Čabar, v drugo pa smo vstopili mi, ki

Hrib — Loški potok.

Foto: Knavs Alojz.

smo rajši pogosteje počivali in si natančneje ogledali pokrajinske in ljudske zanimivosti. To dejstvo opisuje poročevalec prav po svoje, ko pravi: „Ker so začele znane firme zopet pešati, nas je šest bolj korajžnih odkurilo dalje, da še pri dnevu poiščemo pred Čabrom primeren prostor za taborjenje in skuhamo večerjo.“ Za šest korajžnih je bila pot od Lazca dalje dolga slabe tri ure, mi zaostali pa smo za — 20 km dolgo pot potrebovali debelih pet ur, tako da smo si natančno ogledali vse bajte in vasi, skozi katere in mimo katerih smo se vleкли kot zadnji ostanki poražene armade. Podpreska nas je napojila, v Dragi smo na pozdrav „Dober dan“ dobili za odgovor kočevarski „Guten Tag“, v Srednji vasi smo se komaj vzdržali, da si nismo v bližnjem gozdičku poiskali nočnega zavetja, v Gornji vasi pa smo se že kar na moč pričeli jeziti na prvo skupino, ki je drevela v Čabar, nas pa pustila same brez kuharja in vsega, kar je z njim v nujni zvezi. Cesta, ki se iz Trate spušča v nešteto zavojih v globoko čabransko kotlino, je dolga kot sama večnost — —

„Ko se je zmračilo,“ — se čita v zapisniku, „smo se v hosti nekako sto metrov nad Čabrom utaborili, pripravili večerjo, potem pa čakali eno uro, čakali dve uri, in ura v čabranskem zvoniku je že odbila pol desetih, ko smo visoko nad seboj začuli zamolke klice zaostalih tovarišev. Naložili smo na ogenj, da je gorelo kot ob kresu, in vpili, da so se plašile zveri v grmovju. Prvo pa, kar smo čuli od došlih zaostankarjev, je bilo hudo očitjanje, da se njihovemu obupnemu klicanju na pomoč nalašč nismo hoteli odzivati in da smo zakurili šele tik pred njihovim prihodom.“ Koliko je resnice v teh poročevalčevih besedah, ne morem reči, še danes pa trdim, da smo zagledali svit ognja in prvič začuli zategel klic ja-ka, ja-ka, ja-ka kvečjemu deset minut pred prihodom v tabor. No, naj bo kakorkoli že, glavno je, da smo se po dolgi hoji najedli suhe polente, se napili s pepelom in ogorki pomešanega čaja ter se dobro naspali, četudi je treba besedico dobro dati med slovniška ušesca, ki so dolga kot oslovski uhlji.

(Dalje.)

BALANINUS NUCUM

HENRI FABRE — PRIREDIL R. B.

Kdo izmed vas še ni trl lešnikov s svojimi zdravimi kočnjaki? Zgodi se, da ugriznete včasih v nekaj grenkega in lepljivega — v lešnikarjevo ličinko.

Premagajte svoj gnus in oglejte si živalco od blizu! Debelušast, masten črviček je, brez nog, z rumenkastim rožičkom na glavi; barve je mlečnobelega in hrbet se mu svetlika v mastnem sijaju.

Izvlecite ga iz brloga in postavite ga na mizo! Krivi se, obrača in odskakuje; z mesta pa ne more, ker nima nog, kakor velika večina ličink iz rodu hroščev.

Če je za srečno življenje dovolj imeti mirno ležišče, dober želodec in zadosti hrane, je lešnikarjeva ličinka srečnejša od one podgane, ki se je posvetnemu hrupu umaknila v hlebec holandskega sira, pozabila pa pretrgati vezi z zunanjim svetom, kar jo je spravilo v velike neprimlikke. Basen pravi, da so se pri njej oglasile odposlanke podganjega rodu in prosile za majhen dar. Puščavnica jih je nestrno poslušala in končno na kratko odslovila z obljubo, da bo zanje molila.

Naš Balanin ne pozna takih neprijetnosti. Njegovo stanovanje nima ne vrat ne okenca, na katerega bi lahko potrkal nadležen gost. V lešniku je popoln mir, izvrstno ležišče in bogato obložena miza. Pogača — sladko jederco — je dovolj velika. Ob njej živi Balanin lahko tri do štiri tedne. Za dva bi bilo premalo — trla bi ju lakota, zato dobi vsak lešnik le po enega stanovalca.

Stanovanje je močna trdnjava brez razpok in odprtín. Oreh sestavi lupino svojega plodu iz dveh delov in pusti med obema krivuljo najmanjšega odpora; leska pa dela svoje sodčke sceloma, da so povsod enako močni in odporni.

Kako je črviček našel vhod v trdnjavo? Na površini, ki je gladka kakor zglijen marmor, ne vidimo niti najmanjšega sledu o vlotu v notranjost. „Črviček mora biti v lešniku doma!“ sklepa naivni opazovalec, ko zagleda nepričakovano vsebino na videz nepokvarjenega lešnika.

Resnica je pa drugačna. Balanin je prav gotovo tujec, ki je našel kak vhod. Iščimo vhod z drobnogledom! Ob robu kapice je majhna rjava pika. To je vhod v trdnjavo in v rokah imamo rešitev uganke.

Hrošč lešnikar nosi pred usti sveder — in nekoliko zavrt rilček. Predstavite si žuželko, kako se dviguje na treh parih nog, s konci pokrovk in zadnjimi stopalci. Odločno vsaja svoj sveder in ga počasi in vztrajno obrača. Lešnik je trd, silno trd; vrtati začne namreč, ko je plod že skoro zrel, da bo ličinka imela več tečnejše hrane.

Počasi vrta sveder v lešnikov oboj ob robu kapice, kjer so mehkejša in bolj mlečnata staničja, in pušča zdrobljene snovi za seboj v cevki. To bo ličinkina hrana v prvih dneh razvoja.

Ostane še eno delo: položiti jajčece na dno cevke. Z leglom, ki je bilo do tedaj skrito na trebuhu, vloži svoje

jajčece v izdolbeno jamico.

Ličinka bo prišla skozi drugo odprtino na dan, vendar mora ta cevka ostati odprta toliko časa, dokler ni napravljena druga. Potrebna je za prezračevanje. Izhod leži blizu mesta, kjer je lešnik pritrjen na svojo kapico. Na tem mestu, kjer vstopajo hranilne snovi, dokler lešnik ni popolnoma zrel, je gostota manjša kakor drugod. Ličinka si je torej izbrala točko najmanjšega odpora.

Brez trkanja in preiskovalnih udarcev pozna ujetnik slabo točko svoje ječe. Kjer je prvič udaril, udari drugič in tretjič, ne da bi izgubljal čas s poskusi.

Dodelano je: svetloba pokuka v notranjost sodčka. Odpre se okroglo okence, na notranji strani nekoliko širše in na obodu skrbno izbrušeno. S čeljustmi gladi črviček hrapava mesta, da ne bo nič motilo izhoda. Niti odprtine naših jeklenih rešet niso bolj natančno izdelane. Ličinka se nekako prerešeta skozi odprtino, ki ima natančno obseg glave. Glava je trda in rožena in ima eno tretjino telesnega premera.

Kako se more tak trebušnik preriti skozi tako ozko odprtino? Glava je takoj zunaj brez težav, ravnotako vrat. Bolj ognjevit začne delati črviček, ko pridejo na vrsto prsa in trebuh. Balanin nima ne nožic ne kljukic ne hrapavih dlačic, ničesar, na kar bi se oprl. Je le ploščat kos črevesa, ki mora za vsako ceno skozi odprtino.

Kri priteka od znotraj navzven. Sokovi organizma se zbirajo v delu telesa, ki je že zunaj. Ta del nabrekuje, dokler ne dobi pet — do šestkratnega obsega glave. Ob zunanjih robovih odprtine nastane velika nabrekliina, pas energije, ki radi lastne razširjenosti z lastno silo izvleče po malem še ostale členke telesa.

To gre počasi in treba je napornega dela. Živalca se s svojim oproščenim delom vije, vzravna in niha. Tako vrtimo žebelj, da ga izvlečemo iz lesa. Čeljusti se sklepajo in razklepajo brez pravega namena. To so nemi klici, s katerimi spremlja ličinka svoje delo. Horuk! kliče črviček in členek za členkom prihaja na dan.

Še enkrat se napne nabrekli pas, še enkrat odpre svoje čeljusti in zunaj je. Počasi zdrсне na lupino, spusti se z viška na zemljo in začne preiskovati tla v krogu. Na pripravnem mestu koplje s čeljustmi in polagoma izgine v tla, kjer prebije mrzli letni čas in počaka prerojenja.

Če bi se me lotila prešernost, da bi svetoval ličinki, ki se vendar bolje spozna v svojih hroščevskih dejanjih kakor jaz, bi ji rekel: „Aprila, ko bodo z leske visele mačice z rožnordečimi plodnicami, bi se izselila! Kje pod soncem boš našla boljše ležišče, kadar bo nastopilo jesensko deževje in zimski mráz? V zemlji je nevarnosti mnogo več. Vлага, mráz in hrapave stene niso za tvojo nežno kožico!“

Ličinka se za take pomisleke ne zmeni. Očividno ima tehtne razloge za svoja dejanja. V lešniku bi se morala bati gozdne miši, ki se rada posladka zokusnim jedrcem. Še ljubši ji je lešnik, kadar ima v sebi črva. Mastna klobasica v lešniku ji je prav prijetna izprememba enoličnega jedilnega lista.

Pa še drug razlog govori zoper bivanje v lešniku. Iz zemlje pride dorastli hrošček brez večjih ovir; a kako iz lešnika?

Da pride jajčece v lešnik, je dovolj tenka cevka širine rilčka. Da pride hrošč iz lešnika, pa je treba razmeroma velike odprtine. Kako bi mogel hrošček izdolbsti dovolj velik izhod, ko se še črviček le s težavo pregrize skozi.

V notranjosti lešnika je rilček popolnoma neporaben radi svoje dolgoti. Rilček je tako dolg, da se mora hrošč postaviti pokoncu, kadar dela zunaj. Radi pomanjkanja prostora bi taki obrati pod nizkim obokom lupine ne bili mogoči. Kljub potrpežljivosti bi žuželka poginila v lešniku, ker bi jo ovirali lastni gibi.

Lešnik bi bila izvrstna delavnica za preobrazbo. Res, da je na vetru in dežju, toda kaj bi ličinki mráz, da je le na suhem! Nizke temperature ne motijo presnavljanja. Prepričan sem, da se lešnikar ne bi izselil, če bi imel le nekoliko manjši rilček. Vidimo: tudi Balanin nam govori o veliki smotrnosti v stvarstvu.

Nove knjige

Ivan S. Turgenjev: Plemiško gnezdo. Roman. 1933. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Leposlovna knjižnica 14. Iz ruščine prevedel Jože Arko. Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. Str. 224. Cena vez. Din 55.—, nevez. Din 45.—. Ob petdesetletnici smrti Ivana Sergejeviča Turgenjeva (1818—1883) je Jugoslovanska knjigarna v vzornem prevodu Jožeta Arka poklonila Slovincem njegov najljepši roman, v katerem slika in riše rusko življenje v petdesetih letih preteklega stoletja v prikupnem žanru svojega poetičnega realizma, tako da je „čudovito uglasbena simfonija vseh onih tonov in slik, ki so mu polnili glavo in srce“ in je s tem romanom „postavil diven nagrobnik kulturi ruskega podeželskega plemstva.“ S „Plemiškim gnezdom“ je postal Turgenjev ljubljenelec ruskega čitačnega občinstva, ki ga je poznalo dotlej samo kot mojstra, rezbarja kratkih, poetično oblikovanih podob. Prav tako ga bo uživalo tudi naše občinstvo, ki ga več ali manj že pozna, saj nam Turgenjev izza novomeške Krajčeve Narodne biblioteke (Senilija) in Matične izdaje Lovčevih zapiskov in še tega in onega prevoda (v stari Leposlovni knjižnici Jugosl. knjigarne — Stejni kralj Leare!) ni neznan. „Plemiškega gnezda“ pa smo lahko še posebno veseli, ker prinaša na 22 straneh prelepo strnjeno označbo Turgenjeva in njegovega dela. Arka — včasih je bil Semen Semenovič, ko je v Gabrščkovi Slovanski knjižnici prevajal Puškinovo Kapitanovo hčer, Onegina imamo tudi v njegovem prevodu — bi radi še in še srečavali med našimi prevajalci!

Ivan S. Turgenjev: Lovčevi zapiski I. 1933. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Ljudska knjižnica 53. Iz ruščine preložili Bogomil Vdovič, Marija Kmetova in Janez Rožencvet. Tiskarna sv. Cirila v Mariboru. Str. 205. Cena vez. Din 55.—, broš. Din 45.—. Novi prevod Lovčevih zapiskov je bil potreben. V tem delu imamo 13 zapiskov: Dehor in Kalinič, Jermolaj in mlinarica, Malinova voda, Okrajni zdravnik, Moj sosed Radilov, Svobodnik Ovsjanikov, Lgov, Bežin log, Kasjan s Krasne Meči, Upravnik, Pisarna, Mrčun in Dva graščaka. Turgenjev je pisal te slike — izhajale so od l. 1847. v „Sodobniku“ in izšle 1852 v knjigi — ne samo kot gospod, humansko naklonjen kmetom, marveč tudi kot graščak, ki je kot lovec hodil po orlovski guberniji in s finim očesom ter globokim čutom občudoval pokrajino in ljudi v nji, graščake in kmete. Njegovo nerazpoloženje do tlačenstva je povzročilo, da je zlasti v kmetu, ki ga ru-

ska gospoda pogosto ni smatrala za človeka, temveč za žival, odkrival skromno-skrite zaklade srca in čustva, trezne izkušnje in klene misli. Te slike preprostih, dobronarčnih in dobrodušnih ljudi je v čudovitem soglasju povečaval prav tako diskreten okvir skromne, a z mehкими, finimi toni narisane ruske pokrajine, kakor ga dotlej ni poznala ruska literatura, zanimajoča se v prvi vrsti za človeka in bolj malo za prirodo. A bolj nego te umetniške vrednote so tedanje čitačje rusko občinstvo upalile protitlačanske iskre, tleče med vrstami. Tako označuje Arko bistvo Lovčevih zapiskov, katere po svoje tolmači v Uvodu tudi Rožencvet. Prepričani smo, da bo mladi rod bral Lovčeve zapiske z istim navdušenjem, s kakršnim je segal starejši po Remčevem prevodu v Matični izdaji.

Zofja Kossak-Szczucka: Legniško bojišče. Roman. 1933. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Ljudska knjižnica 52. Iz poljščine prevedel France Vodnik. Tiskarna sv. Cirila v Mariboru. Str. 274. Cena vez. Din 50.—, broš. Din 40.—. Prav je, da nas Jugoslovanska poleg severnjakov in zapadnjakov seznanja tudi s slovanskimi književniki, katerih bi želeli le še več, zlasti novejših, saj bi se tako najlepše dokumentirala med nami slovanska vzajemnost, ki se more baš na kulturnem polju najlažje poglobiti in propagirati v najširših krogih. France Vodnik zasluži posebno priznanje, da nam je to pot predstavil eno najpomembnejših sodobnih poljskih pisateljic, ki se je pojavila v povojnih letih in se že s številnimi deli uveljavila doma in v svetu. Med njenimi zgodovinskimi povestmi je zlasti znano „Legniško polje“, v katerem nas vodi v 13. stoletje v čas Henrika Bradatega (1201—1238), njegove žene svete Hedvike in sina Henrika Pobožnega (1258—1241), kateri je padel v boju z Mongoli na Legniškem polju. V uvodnih poglavjih se mudimo na daljnem vzhodu v mongolski prestolnici Karakorum, kjer se seznanimo s silno močjo velikega kana in z življenjem v tem čudnem mestu, v katero prihajajo tudi Benečani, ki spletarijo, dokler častiti mandarin Čang-fu-tse ne prepriča velikega kana, da mora na zapad — s tem mandarin odvrne nesrečo od svoje domovine Kitajske — potem pa nas pisateljica prestavi na Poljsko, kjer nam ob življenju na dvoru in v glavnem mestu verno riše narodnopolitične, verske in kulturne razmere vse do usodnega boja na Legniškem polju. Toliko folklorne in zgodovinskega obiležja, kakor ga podaja Szczucka v tem delu, srečaš redko kje in je že radi tega knjiga vredna, da jo vzameš v roko! Prevod je lep.

Naši zapiski

Zgodovinske drobtine

„VIVAT TETA!“

Ko je jeseni leta 1809 zavladal Napoleon Ilirskim provincam, so zlasti hrvatski graničarji (med njimi so bili seveda tudi Srbi) neradi sprejeli novo vladno. Napoleon pa je bil moder mož in jim zvestobe do starega vladarja ni zameril. Obdržal je Vojno Krajino in razglasil, da ohrani vsak graničar še naprej svoj čin in svoja odlikovanja, kot jih je bil dosegel v avstrijski vojski in da se mu štejejo tudi vsa službena leta. Ker je bila večina častnikov ostala v avstrijski službi, je moral sicer postaviti več francoskih častnikov, a z napredovanjem podčastnikov se je kmalu ustvarilo ravnotežje med Francozi in domačini. Da poskrbi za naraščaj, je pa poslal 200 hrvatskih dečkov — oficirskih sinov — v francoske vojaške šole.

Spomladi leta 1811 sta bila oba banska polka premeščena v Ljubljano, kjer so ju izvežbali po francoskem vežbovniku in napravili iz njih takozv. 3. hrvatski polk. Jeseni so jih pa povabili v Pariz, kamor so prišli naši „banovci“ 7. decembra po 57 dneh marširanja in 12 dneh počitka. Že čez dva dni so jih postavili pred cesarja, ki jih je natanko pregledal. Vizitiral jim je orožje in tornistre, neki Vladušić pa je moral celo odpreti „suknjo belo“ (takrat so imeli graničarji še staro avstrijsko uniformo, le mesto „F.“ — cesar Franc I. — so imeli na kapi „N.“) in pokazati srajco. Še bolj kot ta so bila Napoleonu všeč junaška, kosmata prsa, tako da je svoje maršale opozoril na Vladušića. Seveda se je tudi za druge zanimal, spraševal jih je, kje in kako so si zaslužili svoja odlikovanja ter nato vsakega pohvalil in prijazno potapljaj po rami.

Med tem se je na balkonu cesarske palače pojavila cesarica Luiza z malim sinčkom — „kraljem rimskim“ — v naročju. Cesarjev adjutant je zaklical: „Hrvatje, eva cesarice!“ — graničarji pa so trikrat navdušeno vzkliknili: „Vivat teta!“ Po tej paradi so bili gostje pariške garnizije in pri slavnostnem obedu so bili navzoči tudi vsi ministri in maršali in nekaj visokih gospa. Hrvatske častnike so posadili sredi med Francoze. Tako je sedel kapetan Čuić med maršalomom Masseno in Lefèvreom, njemu nasproti pa knezinja Bertiers, hči bavarskega kralja. Ta je bila radovedna, kaj so klicali Hrvatje, ko so zagledali cesarico, nakar ji je Čuić razložil, da so jo pozdravili kot — teto, ker je hči njihovega bivšega kralja Franca I. Maršal Lefèvre se je kar zavzel, da je ta narod še zmerom tako vdan staremu vladarju. Massena jih je nekako zagovarjal, češ, da je cesar Franc res dober vladar, general Berthier pa je zasukal pogovor

drugam in začel pripovedovati, kako se je nekoč boril v Italiji za prehod čez reko Mincio celih 24 ur s 40.000 možmi proti nemu samemu hrvatskemu polku.

V Parizu so ostali banovci skoro dva meseca. Preoblekli so jih v francoske uniforme in jim slovesno izročili orla, kot so jih imeli francoski polki namesto zastav. V začetku februarja l. 1812. pa so odkorakali skozi Nemčijo na rusko mejo in konec junija čez Njemen — v Rusijo. Veliko jih je ostalo na sneženih ruskih poljanah in res krvavo so zaslužili pohvalo, ki jim jo je izrekel Napoleon po vrnitvi: „Se nikdar nisem imel hrabrejših in boljših vojakov!“ S. K.

Jezikovna šola

3. Zima v lese.

Jest zima, kráćim pěšinou k lesu. Stanu v lese. Ticho lesní mne omámilo. U pěšiny pod malým stromkem něčo se hybalo a hup! a hbitý zajíc přeběhl přes pěšinu. Větve stromu jsou zatíženy selským sněhem. Tu a tam vzletne vrána a smutně zakráká. Pod vysokým dubem jesle, a hle, od nich letí srna jako jiskra. Na konci lesa ozval se výstřel. Přicházím k myslivně. Okolo jsou metry dříví. U myslivny stojí sáň a sedlák nakládá dříví. Pes obíhal kol sání. Můj myslivnu a přicházím do hustého. Tu za mnou něčo zaprasklo, leknu se. Ohlídám se, praskla větev zatížená sněhem.

(Čítanka pro školy obecné.)

Najboljši prevod, ki ga dobimo do 20. t. m. priobčimo prihodnjíc.

PREVOD

1. Dober zgled. Čeprav je neki mož, po imenu Konrad, vse živali zelo ljubil, je imel vendar najrajši konje. Ko gre nekoč v mesto, naleti na nekega človeka, ki je s svojim konjem grdo ravnal. Konrad ni mogel trpeti tolike krutosti. Pokaral ga je torej. „Ali ne smem pretepati svojega konja, če se mi tako poljubi?“ je odgovoril človek. „No, če ti dajesh tak zgled, se bom tudi jaz po njem ravnal.“

Ko je to rekel, je z veliko palico večkrat udaril moža; zraven je tako govoril: „Ta palica je moja. Ali je ne smem rabiti, če mi je tako všeč?“

2. Gora na porodu. V davnih dneh so slišali v gorovju močno bučanje. Rekli so, da je gora pred porodom. In množice so se stekale z vseh strani, da bi videle, kaj se bo rodilo.

Po dolgotrajnem pričakovanju in mnogem modrem ugibanju — je skočila miška na dan.

Ta pripovedka je naperjena na tiste, katerih veličastne in sijajne obljube se končajo z malenkostnim dejanjem.

Horacij jo je izrazil z malo besedami v knjigi o pesništvu: Gore se zvijajo v porodnih bolečinah, a porodi se smešna miš.

Jaz pa sem takole poskušal tolmačiti heksameter: Gora poraja mogočna, a smešna se ti porodiš, miš.

Ložar Julka, dijakinja V. a razreda drž. klasične gimn. v Ljubljani.

*

Posrečen prevod sta poslala tudi Vojko Seljak, petošolec škof. klas. gimn. v St. Vidu, in Jožef Unk, V. a kl. gimn. v Ljubljani.

Pomenki

Boris. Nič se nisem jezil, pač pa z zanimanjem prebral obe Vaši črtici. Če bi vedeli, koliko slabši sem moral že prebrati, bi ne imeli pomislekov in bi se najbrž že večkrat oglasili. — „Razočaranje“ je zgodba, ki jo doživi, menim, marsikateri dijak z dežele, samo da ne tako tragično. Konec, dasi je efekten, se mi zdi le pretiran, čeprav je v današnjih dneh, ko zlasti kino tako pogubno vpliva, mogoče. Na vsak način pa bi moral biti v junaku utemeljen: naivna sentimentalnost ga zdaj ne opravičuje. Tudi druge osebe se mi ne zdijo dovolj resničnostne — saj je vendar v naših kmečkih ljudeh zdravje in toliko bistrosti in pravega pojmovanja življenja, da si jih v Vaši luči ne morem predstavljati. Črtica je pisana v splošnem gladko, vendar bi mestoma rad lepše dikcije. — „Ni ga še“, ki je slika iz današnje bede brezposelnih, je prepovršna skica, ki ji manjka prepričevalne moči, ker je prevsakdanje podana. Talent Vam moram priznati in upam, da se boste še lepo razvili. Pošljite drugič kaj bolj primerne, zdravega in ne tako brezupnega. — Iz priloženih narodnih prekmurskih, bi drugi del prve — zlita je iz dveh — prihodnje leto porabil. Druga je splošno znana in le toliko zanimiva, kolikor je prekmurska varijanta. Le še nabirajte, saj gotovo najdete še marsikaj, česar ni v Štreklju!

E. K. Kar sem Vam povedal zadnjič, velja tudi za to pošiljko, ki ni prav nič boljša. Motivno in jezikovno stariško. Takih mi ne pošiljajte več! Ne samo moderne, tudi naših klasikov niste še brali. Ko se Vam ob njih razodene bistvo pesmi, se pa spet oglasite! Proza je boljša. Več drugič.

M. Marijanovič. Lepa motiva. Poskusite ju preliči v formo, ki bi pela!

„V Silvestrovi noči“ je prišlo prepozno, da bi mogel uporabiti. Je čedno in lepo podano, dasi motivno že obrabljeno. Le pošljite tudi kaj proze, da bom videl, kje je Vaša moč!

Ivan Lesar. Pesmi so dobre. Priobčim vse tri. Pošljite še kaj!

Stanko. Odgovoril Vam nisem, ker sem čakal še nadaljnih črtic, ki ste jih obljubili. Obe črtici kažeta napredek. „Vranji kraki“ so boljši ko „Repek“, vendar bi rad, da bi jih predelali in prelili v proznejši jezik in nekoliko strnili. Življenje na njivi in oni prizor v šoli zaslužita to. Malo me moti ona „pečenka“ ali kaj je, pa Vam le verjamem, da Vam je teknila, čeprav mi ni znano, da bi kje servirali — vrane!

Kajžarski. Ne vem, če se bom čudil, ker majčkeno slutim! „Ideal“ je dober, čeprav spominja nekoliko na Cankarjevega človeka, ki je izgubil prepričanje. Le še se ogasite, take kratke črtice pridejo vedno prav, če so dobre!

Castor & Pollux. Hvala za poslano, pride polagoma vse na vrsto!

Stane Namen. Tudi ta pošiljka aforizmov je dobra, Upam, da se še ogasite!

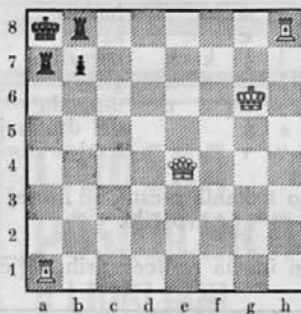
Filip. Prvi epik, ki se je oglasil med mladimi liriki! Učili ste se ob Prešernu in Aškercu, kar se pozna v motivih in metru. Mislim, da se boste naredili, ko doumete skrivnost besede in dikcije. Oglasite se še kaj!

Janez Vesen. Priobčim.

Šahovski kotiček

(Urejuje Bogo Pleničar.)

Šahovski problem št. 1.

Beli na potezi, da v drugi potezi mat.

Rešitev: 1. Da4 — h1

OPOMBA: Šahovski kotiček je namenjen vsem dijakom, zato imajo naročniki tudi pravico v njem sodelovati. Prispevki naj se pošljejo na upravo „Mentorja“.

Popravi! V sestavku dr. V. Bohinca „Od Ptolemeja do Kocena. Iz zgodovine kartografije“ beri: Ptolemej v 2. stoletju po Kr. — Da se je vtikal tiskarski škrat tudi v našo latinščino, ni nič čudnega, saj ga srečujemo tudi v vadicah! No, pravi latinci so gotovo že sami spremenili „haminem“ v hominem in vedo, da mora stati mesto „michi“ — mihi!

ZANKE IN UGANKE

MAGIČEN LIK.

(— er V.)

RIBIČEV PLEN.

(Č. I., Ljubljana.)

1	1	1	1	1
2	2	2	2	2
3	3	3	3	3
4	4	4	4	4
5	5	5	5	5

Razvrsti števila tako, da bo svota vseh vodoravnih in navpičnih ter diagonalnih vrst 15!
Rešitev je možnih več.

POSETNICA.

(— er V.)

<i>S. E. Porenta</i>

ČRKOVNICA.

(Č. I., Ljubljana.)

a	a	a	a	a	ločitev
b	č	č	e	e	krsta
c	e	e	i	j	nerazlika
k	l	l	n	n	grozd
o	o	o	o	r	nezgoda
s	s	s	s	š	del drobovja
t	t	u	v	v	Kraj na Gorenjskem

Na debelo tiskanih mestih od zgoraj navzdol voščilo.

Rešitev in imena rešilcev prihodnjič.

KONJIČEK.

(Č. I., Ljubljana.)

ded-	in	vred-	Dr.	zem-
Krek	na.	lja	lju-	na
jev	na,		ska	Ja-
vred-	Ev.	slo-	si	bez-
O	bo-	ni	nez	ven-

AMBIGUE ENUNTIATUM.

1. Ecce duae sententiae latinae quarum altera slovenica, altera serbica esse potest: 1. Vis campos, tace moly („moč gosenice, zamolči črni česen!“).

2. Scholae quare dicitur? ...

3. Praeterea tibi do quinque voces latinas, quibus minimo labore sententiam slovenam efficias: at-et-ut-is-ita.

Čas za rešitve do 20. v mesecu.

REŠITEV ZANK IN UGANK

1. Glavosek latinskih besed: Tres - res; vos - os; mensis - ensis; magnus - agnus; apium - pium.
2. Magičen lik: 1. samomor, 2. Amerika, 3. med, 4. mir, 5. rod, 6. šiv, 7. okolica, 8. Radovan.
3. Naloga: Bob, pleme, Azazel, dopust, Neron, veletok, varuh, kanon, misijonar, jama, seme, plod, lapuh (lahko tudi: kapus): Brez dela ni jela, brez potu ni medu!
4. Računska: Počasi se daleč pride.

Prav so rešili: Jaka Konjar, Metod Ahačič, tretješolca, Aleksander Žitko, četrtošolec, vsi trije v Zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu; France iz Središča, Franjo Jug, Studenci pri Mariboru, Ivan Čampa, petošolec, Ljubljana, Jožef Unk, petošolec kl. gimn. v Ljubljani, ... er V., Ljubljana; Emil Kočido, dijak v Ljubljani, Romih Ivan, VI. b kl. gimn. v Mariboru, in Vojko Seljak, petošolec škof. kl. gimn. v Št. Vidu.

Vse
kar potrebuješ
za gospodarstvo
lahko kupiš
pri

GOSPODARSKI ZVEZI
V LJUBLJANI

Vam nudi
po najnižjih cenah

perilo
čevlje, aktovke
šolske mape, šolske torbice
in druge potrebščine
za dijake

Ant. Krisper
Ljubljana

Stritarjeva ul. 3

Mestni trg 26

ZA NAKUP
ŠOLSKIH IN
TEHNIČNIH
POTREBŠČIN
SE PRIPOROČA
TRGOVINA
S PAPIRJEM

T
M. LIČAR
LJUBLJANA

VSA TISKARSKA DELA
IZVRŠUJE PO NIZKIH
CENAH IN PRIZNANI
KVALITETI

T
TISKARNA
VEIT IN DRUG
DRUŽBA Z O. Z.
VIR - DOMŽALE

LJUDSKA
POSJOJILNICA
V LJUBLJANI

reg. zadruga z neom. z.

MIKLOŠIČEVA C. 6

(V LASTNI PALAČI)

obrestuje
hranilne vloge po
najugodnejši
obrestni meri.
NOVE VLOGE
vsak čas
razpoložljive,
obrestuje po

3°/o

NOVI RADIONE TRO- ELEKTRONSKI SUPER

ZAHTEVAJTE
PONUDBO TUDI ZA DRUGE
APARATE „RADIONE“ OD
GLAVNEGA ZASTOPNIKA
TVRDKI

„RADIO“, r. z. z o. z.
V LJUBLJANI
MIKLOŠIČEVA C. 7 / TEL. 3190

VALOVI 200—2000 m. — IZBOREN SPREJEM
CELE EVROPE. — NAJVEČJA SELEKTIVNOST.
— VISOKOFREKVENČNE PENTODE —
POPOLNA STABILNOST. — TOČNA SKALA
Z IMENI POSTAJ. — OPTIČNA KONTROLA
POSTAJ. — BREZ BRNENJA. — MAJHNA PO-
RABA TOKA.

NOVA ZALOŽBA V LJUBLJANI

==== Kongresni trg 19. =====

Šolske potrebščine

za vse šole, učila, zvezki, barve, risalno in tehnično orodje.

Knjige:

šolske, leposlovne in znanstvene. Tuja literatura v vseh
jezikih.

Po zelo nizki ceni odlični prevodi iz klasične literature:
Sophokles-Sovre: Kralj Oidipus, Euripedes-Sovre: Bratski spor,
Shakespeare-Župančič: Julij Cezar, Beneški trgovec.

Kdor kupuje
knjige gre v

**JUGOSLOVANSKO
KNJIGARNO
v Ljubljani**

ZAHTEVAJTE PROSPEKTE!

Zbirke španskih slovarjev in učbenikov /
Leposlovne knjižnice / Ljudske knjižnice
/ Zbirke domačih pisateljev / Zbirke
mladinskih spisov / Zbirke „Kosmos“ /
Možnost mesečnega odplačevanja

Naročniki knjižnih zbirk uživajo
25% popusta pri nakupu drugih
knjig iz naše založbe izvz. šolskih

DOM. ČEBIN

PREMOG - DRVA - KOKS

LJUBLJANA

WOLFOVA ULICA 1

T E L E F O N 2 0 - 5 6

